

ACCOUNTICA Miesięcznik

Nr 12/Luty 2010/www.gierusz.com.pl

Spis treści :

1. Pomiar utraty wartości środków trwałych- polskie regulacje na tle MSR 36 cz. II –
prof. dr hab. Jerzy Gierusz

Artykuł stanowi kontynuację tematu rozpoczętego w styczniowym numerze newslettera. Druga część obejmuje 4 przykłady liczbowe oraz omówienie kwestii związanych z odwróceniem odpisów aktualizujących. Dodatkowo wypunktowano problemy, z którymi musi uporać się jednostka chcąc w prawidłowy sposób ocenić utratę wartości aktywów. Ostatni punkt podsumowuje rozważania opisane w pierwszej i drugiej części artykułu.

Pomiar utraty wartości środków trwałych- polskie regulacje na tle MSR 36 cz. II.

6. Rozliczenie odpisu aktualizującego wartość

Kolejny etap analizowanej metodologii sprowadza się do pomiaru i rozliczenia odpisu aktualizującego. Stosunkowo najmniej problemów powstaje, gdy przedmiotem oceny jest pojedynczy obiekt.

Przykład 1

W dniu bilansowym 31.12.200X r. jednostka posiadała maszynę o wartości księgowej 200.000 zł. Obiekt może być traktowany jako ośrodek generujący środki pieniężne. Wobec zaistnienia przesłanek wskazujących na możliwą utratę jego wartości, przeprowadzono stosowny test. Ustalono następujące wielkości: wartość godziwa maszyny 110.000 zł, szacowane koszty sprzedaży 8.000 zł, oczekiwane przepływy pieniężne netto w kolejnych 4 latach eksploatacji: 50.000 zł, 40.000 zł, 30.000 zł, 20.000 zł, przepływy netto ze zbycia maszyny w czwartym roku 15.000 zł. Stopę dyskontową wyznaczono na poziomie 15 %.

Rozwiązanie

1. Pomiar wartości odzyskiwalnej obiektu:

- wartość godziwa minus koszty sprzedaży:

$$110.000 - 8.000 = 102.000$$

- wartość użytkowa:

$$\frac{50.000}{1+0,15} + \frac{40.000}{(1+0,15)^2} + \frac{30.000}{(1+0,15)^3} + \frac{20.000}{(1+0,15)^4} + \frac{15.000}{(1+0,15)^4} = 113.460$$

2. Ustalenie kwoty odpisu:

$$200.000 - 113.460 = 86.540$$

3. Wartość bilansowa obiektu po korekcie:

$$200.000 - 86.540 = 113\ 460$$

Odpisy aktualizujące w pierwszej kolejności obciążają kapitał z aktualizacji wyceny, o ile obiekt podlegał uprzednio przeszacowaniu (np. zgodnie z MSR Nr 16). W pozostałych przypadkach, a także po wyczerpaniu kapitału, są one odnoszone na rachunek zysków i strat - w polskiej praktyce księgowej w ciężar pozostałych kosztów operacyjnych (por. art. 3, ust. 1 pkt. 31 ustawy).

Trudniejszym jest przypadek, gdy przedmiotem oceny staje się ośrodek wypracowujący korzyści ekonomiczne – będący zbiorem środków trwałych. Utrata wartości ma tu miejsce wówczas, gdy wartość bilansowa ośrodka przewyższa jego wartość odzyskiwalną. Stosowny test należy również przeprowadzić, o ile oszacowanie wartości odzyskiwalnej pojedynczego składnika aktywów jest niemożliwe – wówczas jednostka powinna zbadać wartość odzyskiwalną ośrodka, w skład którego wchodzi dany obiekt (MSR Nr 36 § 66). Przy obniżeniu wartości każdego środka trwałego tworzącego ośrodek, należy mieć na uwadze zapisy § 105 MSR Nr 36 oraz p. 8.3.6. KSR Nr 4, które stanowią, iż w wyniku przypisania odpisu aktualizującego, wartość bilansowa danego składnika aktywów nie może być niższa od najwyższej spośród kwot:

- 1) wartości godziwej pomniejszonej o koszty sprzedaży lub
- 2) wartości użytkowej lub
- 3) zera.

Przykład 2

Ośrodek generujący korzyści ekonomiczne obejmuje trzy środki trwałe **X**, **Y**, **Z** o następującej charakterystyce:

Wyszczególnienie	X	Y	Z	Razem
Wartość bilansowa (zł)	50.000	30.000	20.000	100.000
Wartość godziwa – koszty sprzedaży (zł)	15.000	10.000	25.000	50.000

Wartość użytkowa całego ośrodka 90.000 zł

Rozwiązanie

1. Odpis aktualizujący wartość całego ośrodka: $100.000 - 90.000 = 10.000$ Wartość tę rozliczamy na obiekty X i Y gdyż w przypadku obiektu Z wartość bilansowa jest niższa od wartości godziwej pomniejszonej o koszty sprzedaży ($20.000 < 25.000$).

2. Rozliczenie odpisu pomiędzy obiekty X i Y w relacji do ich wartości bilansowej:

$$1. X : 50.000/80.000 \times 10.000 = 6\ 250$$

$$2. Y : 30.000/80.000 \times 10.000 = \underline{3\ 750}$$

Razem 10.000

3. Wartości bilansowe obiektów po korekcie:

$$1. X : 50.000 - 6\ 250 = 43\ 750$$

$$2. Y : 30.000 - 3\ 750 = 26\ 250$$

Z: 20.000

Razem 90.000

Nieco inaczej przebiega rozliczenie odpisu aktualizującego, jeżeli do ośrodka generującego środki pieniężne (lub ich zespołu) przypisano wartość firmy (zgodnie z KSR Nr 4 powstają wówczas tzw. aktywa wypracowujące korzyści grupowo)¹. Podwyższenie wartości bilansowej ośrodka o wartości firmy ma miejsce w odniesieniu do tych podmiotów, które zgodnie z oczekiwaniami powinny odnieść korzyści z tytułu synergii uzyskanej w wyniku połączenia jednostek. Jeżeli wartość bilansowa ośrodka wraz przypadającą nań częścią lub całością wartość firmy przewyższa wartość odzyskiwalną należy dokonać odpisu aktualizującego. W opisywanej sytuacji, odpis aktualizujący w pierwszej kolejności zmniejsza wartość firmy, a w dalszej wartość bilansową aktywów tworzących dany ośrodek (§ 104 MSR Nr 36, pkt 8.3.5. KSR Nr 4).

Przykład 3

Ośrodek generujący korzyści ekonomiczne obejmuje trzy środki trwałe **A, B, C** oraz **wartość firmy**

Wyszczególnienie	A	B	C	Wartość firmy	Razem
Wartość bilansowa	180.00	120.000	300.000	60.000	660.000
Wartość godziwa – koszty sprzedaży	170.000	95.000	250.000	-	515.000

Wartość użytkowa ośrodka wraz z wartością firmy 520.000.

¹ Patrz szerzej A. Karmańska (2009 a)

Rozwiązanie

1. Odpis aktualizujący: $660.000 - 520.000 = 140.000$
2. W pierwszej kolejności obniżamy wartość firmy: $60.000 - 60.000 = 0$
3. Pozostałe 80.000 zł odpisu dzielimy pomiędzy środki trwałe:

Rozliczenie I A: $180.000/600.000 \times 80.000 = 24.000$

B: $120.000/600.000 \times 80.000 = 16.000$

C: $300.000/600.000 \times 80.000 = \underline{40.000}$

80.000

Ponieważ wartość środka trwałego po dokonaniu odpisu nie może być niższa od jego wartości godziwej pomniejszonej o koszty sprzedaży, do obiektu A możemy przypisać jedynie 10.000 zł odpisu, wówczas jego nowa wartość bilansowa wyniesie $180.000 - 10.000 = 170.000$. Pozostałą część odpisu w kwocie 70.000 zł należy rozliczyć pomiędzy środki trwałe B i C:

Rozliczenie II A: $120.000/420.000 \times 70.000 = 20.000$

B: $300.000/420.000 \times 70.000 = 50.000$

4. Wartości bilansowe obiektów po korekcie:

A: $180.000 - 10.000 = 170.000$

B: $120.000 - 20.000 = 100.000$

C: $300.000 - 50.000 = \underline{250.000}$

Razem 520.000

Czwarty przypadek obejmuje sytuację, gdy do ośrodka wypracowującego środki pieniężne lub ich zespołu przypisano aktywa wspólne. Odpis aktualizujący ma wówczas miejsce, o ile:

- 1) wartość składnika aktywów wspólnych uległa obniżeniu lub
- 2) aktywa tworzące ośrodek (zespół) utraciły na wartości, przy czym

wartość bilansowa ośrodka (zespołu) wypracowującego środki pieniężne wraz z przypisaną mu częścią (całością) wartości aktywów wspólnych przewyższa jego wartość odzyskiwalną (§ 104 MSR Nr 36, p. 8.1. KSR Nr 4).

Przykład 4

W skład jednostki gospodarczej wchodzi trzy ośrodki wypracowujące środki pieniężne **A, B, C** oraz aktywa wspólne w postaci **budynku zarządu D** o następującej charakterystyce (wartości podano w jednostkach umownych).

Wyszczególnienie	A	B	C	D	Razem
Wartość bilansowa	100	200	300	180	780
Wartość użytkowa	120	240	320	-	680

Ustalenie wartości godziwej pomniejszonej o koszty sprzedaży jest dla każdego z ośrodków niemożliwe.

Odpis aktualizujący wartość: $780 - 680 = 100$

Rozwiązanie

1. Przypisanie aktywów wspólnych do ośrodków generujących środki pieniężne – w relacji do ich wartości bilansowej: $A: 100/600 \times 180 = 30$

$$B: 200/600 \times 180 = 60$$

$$C: 300/600 \times 180 = \underline{90}$$

$$\text{Razem} \quad 180$$

Wartość bilansowa ośrodków wraz z aktywami wspólnymi:

$$A: 100 + 30 = 130$$

$$B: 200 + 60 = 260$$

$$C: 300 + 90 = \underline{390}$$

$$\text{Razem} \quad 780$$

2. Ustalenie kwot odpisów aktualizujących wartość poszczególnych ośrodków:

	A	B	C	Razem
Wartość bilansowa wraz z aktywami wspólnymi	130	260	390	780
Wartość użytkowa	120	240	320	680
Odpis aktualizujący wartość	10	20	70	100

3. Rozliczenie odpisu aktualizującego pomiędzy ośrodki wypracowujące środki pieniężne oraz budynek zarządu:

ośrodek A, odpis przypadający na: aktywa ośrodka $100/130 \times 10 = 8$

budynek zarządu $30/130 \times 10 = 2$

ośrodek B, odpis przypadający na: aktywa ośrodka $200/260 \times 20 = 15$

budynek zarządu $60/260 \times 20 = 5$

ośrodek C, odpis przypadający na: aktywa ośrodka $300/390 \times 70 = 54$

budynek zarządu $90/390 \times 70 = 16$

4. Wartości bilansowe po uwzględnieniu odpisów aktualizujących

Wyszczególnienie	A	B	C	D	Razem
Pierwotna wartość bilansowa	100	200	300	180	780
Wartość odpisu aktualizującego	8	15	54	23	100
Wartość bilansowa po korekcie	92	185	246	157	680

7. Odwrócenie odpisu aktualizującego

Ostatni etap opisywanej procedury sprowadza się do odpowiedzi na pytanie: czy czynniki wskazujące na konieczność obniżenia wartości danego składnika aktywów, jakie wystąpiły w okresie minionym, przestały istnieć lub ich oddziaływanie uległo znacznemu zmniejszeniu. Oceny takiej należy dokonać każdorazowo na dzień bilansowy, a jedyny wyjątek stanowi tu wartość firmy – dla tej kategorii możliwości odwrócenia odpisu nie przewiduje się (patrz § 114 MSR Nr 36 oraz p. 9.7. KSR Nr 4). Przesłanki, o których mowa pochodzić mogą z zewnętrznych źródeł informacji (np. wzrost wartości rynkowej obiektów, korzystne zmiany o charakterze technologicznym, rynkowym, gospodarczym, prawnym zaistniałe na rynku gdzie działa jednostka), lub wewnętrznych (np. wyższe osiągi technologiczne, spadek kosztów eksploatacji). W efekcie spółka odnotowuje wzrost wartości odzyskiwanej składnika aktywów, tj.: podniesienie jego wartości użytkowej lub podwyższenie wartości godziwej korygowanej o koszty sprzedaży. Odwrócenie odpisu powinno nastąpić, jeżeli jedna z wymienionych wielkości przewyższa wartość bilansową środka trwałego. Górną granicę stanowi tu wartość obliczona przy założeniu, że w ubiegłych latach w ogóle nie ujęto odpisu aktualizującego, z uwzględnieniem zakumulowanej amortyzacji. Przekroczenie

wskazanego progu oznacza już przeszacowanie środków trwałych – możliwe w myśl MSR Nr 16 lecz niedopuszczalne w świetle ustawy o rachunkowości. Odwrócenie odpisu ujmuje się jako pozostały przychód operacyjny (do wysokości kwot uprzednio odniesionych w koszty), skutki przeszacowania znajdują natomiast odzwierciedlenie w kapitale z aktualizacji wyceny. Odtworzenie wartości środka trwałego rodzi potrzebę weryfikacji dotychczas stosowanych stawek amortyzacyjnych (MSR Nr 16 daje tu możliwość zmiany także metody), tak aby w ciągu pozostałego okresu użytkowania obiektu dokonać systematycznego odpisania jego wartości (§ 121 MSR Nr 36 i p. 9.3.KSR Nr 4).

8. Elementy subiektywnego wyboru w obszarze odpisów aktualizujących

Decyzja o obniżeniu wartości aktywów, w tym środków trwałych nie jest łatwą – skutkuje ona bowiem negatywnie z punktu widzenia przedsiębiorstwa – w dwóch obszarach:

- 1) następuje zmniejszenie wyniku finansowego i to często poważne, zwłaszcza gdy odpis jest radykalny – to znaczy obejmuje dużą grupę aktywów i dokonano go w jednym terminie (równocześnie),
- 2) zmniejszeniu ulega suma bilansowa.

Sytuację ponadto komplikuje fakt, iż nie ma tu obcych dokumentów źródłowych jednoznacznie żądających przeprowadzenia tej trudnej pracochłonnej i kosztochłonnej procedury, w dodatku pogarszającej wizerunek przedsiębiorstwa zawarty w sprawozdaniu finansowym. O ile spółka objęta jest obowiązkiem badania sprawozdania, istotnym motywem okazać się może opinia (raport) biegłego rewidenta z kategorycznym nakazem urealnienia wartości aktywów. Jeżeli podmiot nie spełnia warunków art. 64 ustawy, wówczas dokonanie odpisów aktualizujących powinno wynikać ze zrozumienia istoty i celu rachunkowości, jakim pozostaje jasne i rzetelne przedstawienie sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego jednostki. Wskazane przesłanki czynią zasadnymi szereg pytań, przed którymi staje księgowy próbujący rzetelnie ocenić zmianę wartości składnika aktywów lub ich grupy:²

- 1) czy w ogóle dokonywać odpisów, wszak okoliczności wskazujące na możliwość utraty wartości nie zawsze mają charakter trwały (np. spadek notowań giełdowych) lub ich natężenie może nie być szczególnie silne,
- 2) do jakiej kwoty obniżyć wartość, przy ustalaniu wartości godziwej korygowanej o koszty sprzedaży pomocnym okazać się

może aktywny rynek istniejący na dane dobro, lecz przy jego braku, a także przy pomiarze wartości użytkowej, skazani jesteśmy na bardziej lub mniej precyzyjne szacunki,

- 3) na jaki moment zaktualizować wartość, prawo stanowi – nie rzadziej niż na dzień bilansowy, jednak odwlekanie całej operacji na koniec okresu sprawozdawczego może oznaczać raportowanie dobrych wyników w ciągu roku przy ich gwałtownym załamaniu na koniec,
- 4) jak określić granice ośrodka generującego przepływy pieniężne, jeżeli odpis w skali pojedynczego obiektu jest niemożliwy,
- 5) na jakich zasadach i do których ośrodków przypisać wartość firmy oraz aktywa wspólne,
- 6) czy, kiedy i o ile odtworzyć utraconą wartość składnika aktywów.

9. Wnioski

Dotychczasowe rozważania pozwalają na sformułowanie następujących wniosków:

- 1) odpisy aktualizujące wartość aktywów, w tym zwłaszcza środków trwałych to jedno z najtrudniejszych zagadnień współczesnej rachunkowości finansowej, przy czym turbulentne otoczenie przedsiębiorstw przesądza o kluczowym znaczeniu tej

² patrz szerzej J. Gierusz (2006 r., s. 135-136)

- problematyki dla rzetelności sprawozdania finansowego,
- 2) polskie prawo bilansowe wykazuje w omawianym obszarze daleko idącą zbieżność z regulacjami międzynarodowymi – dotyczy to zwłaszcza Krajowego Standardu Rachunkowości nr 4 i MSR 36, gdyż ustawa o rachunkowości omawianą problematykę jedynie sygnalizuje,
 - 3) w zakresie urealnienia wartości obserwujemy wyraźnie zbliżenie rachunkowości finansowej i zarządczej – wspólną płaszczyznę stanowi tu przewidywanie przyszłych korzyści ekonomicznych na jakie jednostka może liczyć z dalszego użytkowania składnika aktywów poddanego testom na utratę wartości,
 - 4) dokonanie odpisu aktualizującego poprzedza poniesienie realnej straty, co może nastąpić przy fizycznej likwidacji obiektu lub jego sprzedaży, w tym sensie obniżenie wartości stanowi realizację zasady ostrożności – jednak skala szacunków jaka towarzyszy temu procesowi rodzi niebezpieczeństwo manipulowania wynikiem finansowym, tworzenia ukrytych rezerw, przenoszenia wyniku z lepszych czasów na gorsze,
 - 5) do przeprowadzenia opisanej procedury zniechęca fakt, iż odpisy aktualizujące wartość pogarszają wizerunek spółki zawarty w sprawozdaniu finansowym, a ponadto nie są akceptowane przez prawo podatkowe.

Literatura:

1. Gierusz J., Koszty i przychody w świetle nadrzędnych zasad rachunkowości, ODDK Gdańsk 2006.
2. Karmańska A., Aktualizacja wartości firmy, Rachunkowość Nr 2/2009a
3. Karmańska A., Wartość ekonomiczna w systemie informacyjnym rachunkowości finansowej, Difin, Warszawa 2009 b.
4. Krajowy Standard Rachunkowości Nr 4. Utrata wartości aktywów (Dz. U. Ministra Finansów z dnia 20.07.2007 r. Nr 8 poz. 46).
5. Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej, Tom I, SKwP, IASB, Warszawa 2007.
6. Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2002 r. Nr 76, poz. 694 z póź. zm.).